PAPER DETAILS

TITLE: Ulrich Beck'in Risk Toplum Teorisi Baglaminda Güvenlik ve Özgürlük Ikilemi

AUTHORS: Hüseyin KOÇAK,Kamile MEMIS

PAGES: 251-265

ORIGINAL PDF URL: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/403930

Ulrich Beck'in Risk Toplum Teorisi Bağlamında Güvenlik ve Özgürlük İkilemi

DOI NO: 02397680061931

Hüseyin KOÇAK[1]
Kamile MEMİŞ[2]

Geliş Tarihi: 23.10.2017
Kabul Tarihi: 07.12.2017

Özet

Ulrich Beck, "Risk Toplum Teorisi" ile günümüz toplumlarının yaşadığı sorunları en iyi biçimde açıklayan düşünürlerden biridir. Beck, günümüz toplumlarında yaşanan güvenlik ve özgürlük ikileminde küreselleşmenin etkisinin büyük olduğunu söylemektedir. Küreselleşmenin etkisiyle bireyler, adeta korku atmosferinde yaşamaktadır. İnsanoğlunun içinde yaşadığı bu korku atmosferi, çeşitli risk, tehdit ve tehlikelerle dolu bir dünyayı ifade etmektedir. Bu korku atmosferi, geçmişten günümüze farklı şekiller alsa da, halen etkisini sürdüren bir olgudur. Tüm bu nedenler, yapılan çalışmayı önemli hale getirmektedir. Bu makalede U. Beck' in risk toplum teorisi bağlamında tarihsel tarama modeli ve doküman incelemesi tekniği kullanılarak, günümüz toplumlarında yaşanan güvenlik ve özgürlük ikileminin hangi alanlarda nasıl tezahür ettiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, Küreselleşme, Modernleşme, Özgürlük, Risk Toplumu.*

The Security And Freedom Dilemma in The Context of Ulrich Beck's Risk Society Theory

Abstract

Ulrich Beck is one of the thinkers who describes the problems of today's society with "Risk Society Theory". Beck says that the impact of globalization on the duality of security-freedom in today's society is great. Infact, individuals live in an atmosphere of fear with the influence of globalization. The horror atmosphere in which human beings live is a worldfull of various risks, threats and dangers. This atmosphere of horror is a phenomenon that continues to be influential, although it has taken different forms from past to present. All these reasons, this study is curicial. In this article, U. Beck's risk society theory is explained in the theoretical framework of how and in which areas the security and freedom dilemma in today's societies manifests itself using the historical screening model and the document review technique.

Key Words: *Security, Globalization, Modernization, Freedom, Risk Society.*

[1] Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, koçak@aku.edu.tr
[2] Bilim Uzmanı, kamile--4545@hotmail.com

Giriş

Özgürlük ve güvenlik konusu, şüphesiz insanlık tarihinin en önemli ve en ayrıcalıklı konularının başında gelmektedir. Çünkü bu iki kavram, tarih sahnesinden hiç düşmeyen, kendi içinde ikilem yaratan ve insanoğlunun içinde bulunduğu her konuda kendisini unutturmayan bir nitelik taşımaktadır. Bu durum, toplumsal bir düzen içinde yaşayan bireyler açısından gerek psikolojik, gerekse de sosyolojik olarak baskı şeklinde karşılık bulmaktadır.

Güvenlik ve özgürlük kavramları çok yönlü kavramlardır. Bu nedenle, kendi içlerinde birçok kilit kavram barındırmaktadır. Bu kilit kavramlar güvenlik ve özgürlük kavramlarının açığa çıkışını kolaylaştırmaktadır. İnsanoğlu dünyada var olmaya başladığı günden bugüne birçok risk, tehdit ve tehlikelere maruz kalmıştır. Bu risk, tehdit ve tehlikeler zaman içerisinde kendisini güncellediği için de yok olmamıştır. Halen değişik formlarda kendi varlığını sürdürmektedir. Risk, tehdit ve tehlikelerin sadece niteliği değişmektedir. Örneğin, eski çağlarda risk, tehdit ve tehlike kavramları yalnızca cana kastetme anlamında kullanılırken, zaman içerisinde değişen koşullarla birlikte yalnızca cana kasıt değil, birden fazla anlamı olan kavramlar haline gelmiştir. Günümüzde değişen koşullarla birlikte bu kavramları risk toplumu dâhilinde küreselleşme, sosyal medya, çevresel felaketler ve terör gibi birçok konu başlığı altında açıklamak mümkündür.

Birey ve toplumlar, hemen hemen her dönemde çeşitli nedenlerle risk, tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanı sıra, risk, tehdit ve tehlikelerin önceden tahmin edilemeyen bir yanı bulunmaktadır. İnsanoğlu çeşitli sebeplerden dolayı "korku atmosferinde" yaşamaktadır. Bu korku atmosferi bir takım değişimlere uğrasa da, günümüzde de varlığını sürdürmektedir. İnsanoğlunu sürekli tehdit eden bu korku atmosferinin günümüzdeki karşılığı "risk toplumudur".

Günümüz toplumlarında yaşanan güvenlik ve özgürlük ikilemini risk toplumu bağlamında ele alındığında bu durumu en iyi açıklayan düşünürlerden biri Ulrich Beck'tir. Beck, günümüz toplumlarında yaşanan sosyal sorunların daha iyi anlaşılması adına risk toplumu teorisini sosyal bilimlere kazandırmıştır. Beck, risk toplumunun modernleşmenin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiaya dayanarak günümüz toplumlarının yaşadığı risk, tehlike ve tehditleri modernliğin yan etkisi olduğunu söylemektedir. Beck, modernliğin yan etkisi olarak meydana gelen toplumsal sorunlara çözüm olarak dönüşlü(reflexive) modernleşmeden bahsetmektedir.

Bu makalenin amacı, insanoğlunun gündeminden düşmeyen sorunlardan biri olan güvenlik ve özgürlük ikilemini, Ulrich Beck'in 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisini merkeze

alarak günümüz toplumları bağlamında değerlendirmektir. Güvenlik ve özgürlük ikilemi, her dönemde insanoğlunun gündeminde olan bir tartışmadır. Risk toplumu teorisi, günümüz toplumlarında yaşanan sorunların iyi anlaşılması bağlamında anahtar görevindedir. Bu nedenle yapılan çalışma önem arz etmektedir.

1. Güvenlik Kavramı ve Türleri

Güvenlik, insanlık tarihinin tüm evrelerinde kendini gösteren önemli bir kavramdır. Güvenlik kavramının insanlık tarihinin tüm evrelerinde güncel olmasının nedeni, yapısal olarak çok yönlü oluşundan kaynaklanmaktadır. Bu durum güvenlik kavramı adına net tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Booth, güvenlik kavramının zaman içinde sık değişime uğrayan bir nitelikte olduğunu söylemektedir. Bu nedenle Booth'a göre, güvenliğin ne olduğu sorusunun her zaman geçerliliği olan bir tek yanıtı bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni, güvenlik kavramının, bireyin hayata karşı sahip olduğu paradigma ile ilgili olmasındandır (Dönmez, 2010: 26). Güvenlik kavramı, bireyden bireye anlamsal olarak değişkenlik göstermektedir. Çok boyutlu ve zaman içerisinde kendisini dönüştüren bir nitelikte olduğu için herkes tarafından kabul edilen net bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak, sosyal bilimlerde yapılmış olan tüm güvenlik tanımlamalarında genel olarak "tehlike ve tehdidin olmaması", "korku ve kaygının yok olması" gibi ifadelerin sıkça kullanılması da, bu konuda ortak bir fikir anlayışının olduğunu göstermektedir(Sancak, 2013: 124).

Güvenlik, kendi içinde tehlike ve tehdit gibi birçok kilit kavramlar barındırmaktadır. Bu kavramlar, güvenlik kavramının yok olmasını engellemektedir. Bu nedenle süreçte farklı şekiller alsa da, güvenlik halen varlığını sürdüren bir kavramdır.

Dünya üzerinde devletler, güvenlik kavramı sayesinde var olmuş ve varlığını sürdürmüştür. Güvenlik denildiğinde ilk olarak akla konunun "devlet" yönü gelmektedir. Devlet yönünden güvenlik türleri irdelendiğinde; iç güvenlik, siyasi güvenlik, sosyal güvenlik, ekonomik güvenlik ve çevresel güvenlik türlerinin bulunduğu yargısına ulaşılmaktadır. Bu güvenlik türlerini kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür. İç güvenlik; devletin varlığından, ulusal ekonomiye, toprak bütünlüğüne yönelik tehditlerden, genel ve ulusal güvenlik olarak değerlendirilen tüm alanları kapsamaktadır. Askeri güvenlik, devletin taarruz ve savunma gücünü, siyasi güvenlik; devletlerin istikrarını sosyal güvenlik; dil, kültür ve kimlik gibi unsurların sürdürülmesini ekonomik güvenlik; devletin refah seviyesi ve çevresel güvenlik ise yerel ve küresel olarak hava temizliğini ifade etmektedir(Kaypak, 2008: 6).

Güvenlik türlerinin çok çeşitli oluşunun temel nedeni insandır. Bu yargıdan hareketle, güvenlik türleri, insanların dünya üzerinde hangi alanlarla ilişkileri olduğunu göstermektedir.

2. Risk Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Risk kavramı, özellikle 1970'li yıllardan itibaren, güvenlik ve tehdit kavramlarıyla birlikte öne çıkmaya başlayan bir kavramdır. Bu durumun nedeni, bu kavramın özü itibariyle, güvenlik ve tehdit ile yakından ilgili oluşudur.

Risk, ilk insan toplumlarından itibaren var olan kadim ve temel insani deneyimlerden biridir. Hatta Tanrı'nın dahi insanı yaratırken risk aldığını iddia eden ilahiyatçılar var. Riskin olağanüstü tarihine rağmen kavramın modern öncesi kullanımları ile ilgili çok fazla bir bilgiye sahip değiliz (Günerigök, 2015: 29). Modern anlamda risk kavramı, tarihsel süreç içinde ilk kez, 15. ve 16. yüzyıllarda coğrafi keşiflerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde yeni yerlerin keşfi ile risk kavramına "mekân" faktörü eklenmiştir. Günümüzde yapılan risk kavramı tanımlamalarında "zaman" faktörü de bulunmaktadır. Risk tanımlamasına "zaman" faktörünün etkisi ile insani boyutu genişlemiştir. Bu nedenle risk kavramının tanımlanmasında insani faktör de eklenmiştir. Küreselleşme, kapitalizm ve terör gibi insanı tehdit eden her türlü etken risk kapsamının insani yönünü ifade etmektedir(Yalçınkaya ve Özsoy, 2003: 6). Modern dönemle birlikte, risk kavramı, dünya üzerinde daha belirgin olma fırsatı yakalamıştır. Bunun yanı sıra, Modern dönemin başlaması ile risk kavramının niteliğinde değişimler meydana gelmiştir. Risk kavramı, geleneksel dönemdeki gibi, kendiliğinden meydana gelen bir olay değildir. İnsanların bizatihi "kendi kararları" doğrultusunda ortaya çıkan risk ve tehlikeleri ifade etmektedir(Koyuncu ve Delibaş, 2012: 163).

Risk kavramı, toplum üzerinde ilerleyen zaman içerisinde kendisini farklı yapılarda göstermeye başlamıştır. Risk unsurunun çeşitliliği adına Anthony Giddens, "Üçüncü Yol" adlı eserinde, bilgi merkezli meydana gelen toplumsal yapının, geleneksel yapının değişmezliği özelliğinden kaynaklanan "doğal riskler" ile insanoğlunun kendi eliyle meydana getirdiği "yapay risklerden" söz etmektedir (Giddens, 2000: 74). Doğa aracılığı ile meydana gelen heyelan, sel, deprem gibi unsurlar "dışsal riskleri" oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze birikimli olarak ilerleyen bilim ve teknoloji alanı da, yapay riskleri oluşturmaktadır. Yapay riskler; küresel ısınma, kimyasal silahlar, internet bağımlılığı, sosyal medya, kimlik bilgilerinin çalınması, kültürel yozlaşma ve terör olayları gibi etkenlerdir. Bu yargıdan hareketle yapay riskler, küreselleşmeden teröre kadar, geniş çapta bir etkiye sahip olduğu için, doğal risklerden daha çok sayıdadır(Yalçınkaya ve Özsoy, 2003: 7).

Risk kavramının kendisini çeşitli şekilde göstermesinin mimarı insandır. Çünkü insan, bilimsel yolla elde ettiği bilgiyi doğaya tam olarak uyarlamamış, aksine bilim ile elde ettiği bilgiyi, doğadan koparıp, kendi eliyle kendisini olumsuz etkileyen yapay risklerin önünü açmıştır. Bilimsel

araştırmalar daha yaşanabilir bir dünya oluşumuna katkıda bulunmak yerine, dünyayı daha yaşanmaz bir hale getirmektedir. Kıt doğal kaynakları kullanırken, onları sınırsızmış gibi düşünerek tüketmek, gıda alnında yaşanan terör, iklim değişikliği, çölleşme, ormanların yok edilmesi, içilebilir su kaynaklarının, göl, nehir ve denizlerin kirletilmesi, biyolojik çeşitliliğin yok edilmesi, kentlerin kirlenen havası, gürültü kirliliği, belli başlı risk unsurları olarak değerlendirilebilir.

3. Özgürlük Kavramı ve Türleri

Genel anlamda özgürlüğü şu şekilde tanımlamak mümkündür. Özgürlük, her türlü dış faktörlerden bağımsız olarak, sadece kendi isteği doğrultusunda davranabilme kabiliyetidir (Ashford, 2011: 53).

Özgürlük ve güvenlik kavramları, bazı düşünürlere göre birbiriyle zıt iki kavram iken, bazı düşünürlerce de birbirini tamamlayan iki kavramdır. Bu iki kavramın birbiriyle zıt olması açısından ele alındığında, insanların güvende olabilmek için kendine ait olan bazı haklarından feragat etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Örneğin, J. Locke ve T. Hobbes gibi "toplum sözleşmecilerine" göre, doğa durumunda yaşayan insanlar, kendisini güvende hissetmediği için "toplum sözleşmesi" aracılığıyla devleti ortaya çıkarmıştır. Bu iki kavramın birbirlerini tamamlama özelliği açısından ele alındığında ise, insanların güvende hissettiği zaman özgür olabileceği yargısına ulaşılmaktadır. Devletin varlığı, insanlar tarafından özgürlüğü meşrulaştırıcı bir araç olarak görülmektedir.

Özgürlük, güvenlik kavramı ile yakın ilişkilidir. Aynı zamanda çok yönlü ve belirsiz bir kavramdır. Bu nedenle birçok düşünür, özgürlük kavramı adına farklı düşünceler beyan etmektedirler.

3.1. Özgürlük Türleri

Özgürlük üzerine çalışmaları olan düşünürlerin yaptığı farklı açıklamalardan hareketle, genel olarak özgürlük kavramının üç ayrı türünden söz edilebilir. Bunları; negatif özgürlük, pozitif özgürlük ve cumhuriyetçi özgürlük şeklinde açıklamak mümkündür.

3.1.1. Negatif Özgürlük

Negatif özgürlük kavramının anlaşılırlığı açısından en iyi açıklamalarda bulunan düşünürlerden biri I. Berlin'dir. Berlin "Two Concepts of Liberty" (İki Özgürlük Kavramı) adlı çalışmasında, negatif özgürlük kavramı hakkında geniş bir çerçevede tanımlama yapmaktadır. Bu tanımlamada özgürlük kavramı hakkında, etkin bir güç unsurundan bahsetmektedir. Berlin'e göre, negatif özgürlük, bireye ve sahip olduğu mal ve mülküne karşı oluşabilecek her türlü tehlike ve riskin olmaması durumudur (Dursun, 2009: 11).

Negatif özgürlük, insanın tüm özgürlük alanlarını kapsamaktadır. Bu durumda insanlar, kendilerini etkileyen her türlü mecburi durumlardan uzak durmalıdır. İnsanları etkileyen her türlü zorunlu durum, sosyal çevre veya devlet tarafından olabilmektedir. Bu yargıdan hareketle, negatif özgürlükte bireysel özgürlüğün varlığı önemlidir.

3.1.2. Pozitif Özgürlük

Pozitif özgürlük kavramının düşünce tarihindeki yeri incelendiğinde, ilk olarak Ryan karşımıza çıkmaktadır. Ryan, özgürlük kavramı adına üç pozitif özgürlük kuramından bahsetmektedir.

> "Birincisi Stoacı kuram, apatheia öğretisi ile mutlak bir seçme özgürlüğü geliştirir ve kişinin hiçbir şeyden korkmayarak her zaman seçimde bulunabileceğini ve dolayısıyla özgür olabileceğini ileri sürer. İkinci kuram, Platon–Kant çizgisindeki filozofların, iyiliği, özgürlükle perçinledikleri görüştür. Üçüncü kuram ise, Rousseau'nun özgürlüğü kendimize dayattığımız yasalara itaatle, bu itaati genel istence boyun eğme edimiyle özdeşleştirmesidir" (Kutlu, 2011: 47).

Pozitif özgürlüğü en genel olarak şu şekilde toparlamak mümkündür. Pozitif özgürlük anlayışında merkez bireyin iradesidir. Birey, kendi iradesi ile eylemde bulunabilme yetisine sahiptir. Aynı zamanda birey, kendi kendisini yöneten konumdadır.

3.1.3. Cumhuriyetçi Özgürlük

Cumhuriyet kavramı, Roma dönemiyle birlikte çeşitli şekillerde kullanılmaya başlanmıştır. Modern dönem ile birlikte, cumhuriyet kavramı daha da görünür hale gelmiştir. Kavram, 19. ve 20. yüzyılda siyasal düşünce tarihinde önemli bir yer elde etmiştir. Ancak bir süre sonra popülerliğini yitirmiştir. 20. yüzyılın son dönemleri ile birlikte, bireyi merkeze alan düşünce sistemi tekrardan popüler olmuştur (Kutlu, 2011: 7).

Cumhuriyetçi özgürlük düşüncesini sistematik tarzda sunan düşünürlerden biri Philip Pettit'dir. Pettit, özgürlük konusunda negatif ve pozitif biçiminde olan ikili ayrımı kabul etmemektedir. Özgürlük kavramında negatif ve pozitif ayrımının yanında üçüncü bir yolun var olduğunu söylemektedir. Pettit, bu üçüncü yolu, "tahakkümsüzlük olarak özgürlük" şeklinde adlandırmaktadır. Pettit'e göre, "tahakkümsüzlük" kavramı, değeri kendinden menkul olan, araçsal iyi ile amaçsal iyiyi kendinde birleştiren bir kavramdır (Pettıt, 1998: 39-40).

Özgürlük kavramının, ortaya çıktığı ilk dönemde varlığı ya da yokluğu tartışılırken, Fransız Devrimi'nden sonra özgürlüğün siyasi alana kaydığı iddiası ortaya çıkmaktadır. Bu yargıdan hareketle cumhuriyetçi özgürlük kavramının ortaya çıkışı ile özgürlüğün siyasi ayağı ortaya çıkmıştır.

4. Ulrich Beck'in Risk Toplumu Teorisi

Modern toplumun içinde meydana gelen çıkmazları ve neden olduğu sonuçları sosyolojik olarak en iyi analiz edenlerden biri de, Alman sosyolog Ulrich Beck (1944-1915)'tir. Beck, risk toplumunu, iki ayrı toplumun iç içe geçtiği bir süreç olarak ele almaktadır. Bu iki ayrı toplumu da, iki aşamalı olarak açıklamaktadır. İlkinde tehditler ortaya çıkmıştır fakat bu tehditler siyasi çatışmaların konusu olmamaktadır. İkincisinde ise, sanayi toplumu içindeki kurumların bu tehlikelerin üreticisi haline gelmesi ve tehlikeleri kontrol edememesidir.

Özetle; Beck'e göre risk toplumu, geleneksel ve sanayi ya da ilk dönem modern toplumlarda baskın olan kültürler karşısında, bugüne bağlı olarak ve henüz şekillenen geleceği gündeme getirmek gibi farklı bir iddiaya sahiptir. Buna göre bizler "modernliğin ötesinde" bir toplum biçimini aramaktan ziyade, "düşünümsel modernlik" olarak tanımlanan yeni bir modernleşme evresinde yaşamaktayız. Bu evrede, dünya genelinde çağdaş toplum, aydınlanma temelli modernliği tehdit ederek radikal bir şekilde gelişmekte ve değişmektedir. Bu sosyolojiye bağlı olarak küresel düzeyde öngörülmeyen yeni siyasal, kültürel ve toplumsal alanlar ortaya çıkmakta ve bu çerçevede modernlik ve modern kurumlar bir yandan küresel hale gelirken, öte yandan gündelik yaşam biçiminin, geleneğin, dinin ve kültürün denetiminden uzaklaşmaktadırlar. Geleneksel toplumlar ve endüstri modernliği ortadan kalkmakta ve bunların yerini risk toplumu almaktadır(Günerigök, 2015: 15).

Beck, risk toplumu teorisi içinde risklerin yedi belirgin özelliğini şu şekilde açıklamaktadır.

1. Riskler, önceden bilinemeyen bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, öngörülemeyen ve tahmin edilemeyen risklere karşı tedbir almak zordur.

2. Risklerin bilinemeyen ve belirsiz yapıya sahip oluşu "sigortalanamazlık" kavramını ortaya çıkarmıştır. Atom ile ilgili tehlikeler, nükleer kazalar, önceki kaza tanımına girmediği için sigorta kapsamına girmemektedir(Beck, 1992a: 21, akt. Çuhacı, 2004: 52).

3. Günümüzde risk ve zenginlik dağılımı farklılaşmıştır. Riskler her türlü sınıf ve ülke sınırlarını aşarak hem zengini hem de yoksulu etkilemektedir. Riskler, tıpkı bir "bumerang" gibi onları oluşturan ve onlardan kazanç sağlayanlara geri dönmektedir (Beck, 2011: 50). Devletler, kendi maddi çıkarları adına doğaya zarar vermektedir. Bu durum küresel iklim değişikliğine sebep olmaktadır. Küresel iklim değişikliği nedeniyle meydana gelen kasırga, fırtına ve sel gibi doğal afetler, devletlerin maddi kazanç uğruna doğaya verdiği zararın kendisine geri dönmesine neden olmaktadır. Bu duruma son günlerde, 2017 yılında, Amerika Birleşik

Devletleri, Florida eyaleti kıyılarında yaşanan "İrma Kasırgası"nı örnek olarak vermek mümkündür.

4. Riskler belirli bir coğrafyada ortaya çıkmıştır ama tüm dünyada yayılarak evrenselleşmektedir (Beck, 2011: 14). Örneğin, Türkiye'de meydana gelen Ankara Garı'ndaki patlama ve Amerika'nın Las Vegas şehrinde düzenlenen bir müzik festivalindeki silahlı saldırı gibi olaylar, etkileri bakımından yalnızca yaşandığı ülkelerde değil, diğer ülkelerde de korkuya neden olmuştur. Bu olaylar, yaşandığı ülke dışındaki diğer bölgeleri de, ekonomik, kültürel, sosyolojik ve psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir.

5. Risk toplumunda ortaya çıkan riskler, uzmanlara bağımlılığı artırmaktadır. Ancak Beck'e göre, riskler üzerine uzman kimse bulunmamaktadır. Çünkü Beck, risk toplumunda yaşayan insanların riskleri deneyerek öğrendiğini söylemektedir. Uzmanlaşmanın meydana gelişi ile riskler kolay bir şekilde meşrulaşmaktadır. Aynı zamanda riskler, meşrulaşma vasıtasıyla daha tehlikeli bir yapıya dönüşmektedir(Beck, 1994:30).

6. Günümüzde yok olan ormanlar, toksik kazalar, kirlenen yer altı suları ve denizler, risklerin görünen yan etkileridir. Radyasyon, toksik atıklar, nükleer faaliyetler, Beck'in "gölge krallık" dediği görünmeyen yan etkilerdir(Beck, 1992a: 55, akt. Çuhacı, 2004: 53).

7. Yaşadığımız çağda riskler, daha çok geleceğe yönelik tehlikeleri içermektedir. Beck, önceki çağlardaki risklerin tesadüflere bağlı olarak gerçekleştiğini düşünmektedir. Bu nedenle, geleneksel toplumlardaki risk kavramı ile modernleşme ve sanayileşme sürecindeki risk kavramı arasında farklılıklar bulunmaktadır(Beck, 1992b: 3).

Beck, modernlik hakkında Alman geleneğine ait görüşleri benimsemektedir. Bu nedenle Beck, modernliğin bitmediğini, halen devam etmekte olan bir kavram olduğu görüşünü savunmaktadır (Çuhacı, 2004: 80; Günerigök, 2017: 514). Bu yargıdan hareketle Beck, basit modern dönemde "bireylerin 'açım' diyerek söyledikleri ifadenin, ikinci modernlik döneminde 'korkuyorum' söylemine" dönüştüğünü söylemektedir (Beck, 2011: 71).

Beck, modernleşme ile meydana gelen risk toplumunu, yaşanması gereken ve kaçışı olmayan bir süreç olarak görmektedir. Bu nedenle, bireyler ve toplumlar bilinçli ya da bilinçsiz birçok risk ve tehlikelerle yüz yüzedir. Beck, bu durumda, risk ve tehlikelerden kaçmak yerine önlemler alınması gerektiğini söylemektedir. Beck'e göre, sorgulamadan her yeniliği doğrudan kabul etmek doğru değildir. Bu nedenle dünyada meydana gelen risk ve belirsizlikler karşısında bireylerin, eleştirel düşünme vasıtasıyla bilinçli bir şekilde kararlar alması gerekmektedir.

Beck, politikacıları ve mühendisleri risklerin ortaya çıkışından sorumlu tutmakta ve onları eleştirmektedir. “Sosyologların toplumu bir deney tüpüne koyup incelemeleri olanaksız olduğu gibi, mühendislerin de dünyayı bir laboratuvara dönüştürmeleri imkânsızdır. Nükleer reaktörlerin güvenlik teorileri de, ancak onlar kurulduktan sonra öğrenilebilir, daha önce değil” diyen Beck, mühendisleri, insanlık adına yaptıkları araştırmalarda, merkeze aldıkları araştırma teknikleri açısından eleştirmektedir (Beck, 1992b: 60).

Beck’e göre, “risk toplumu siyasi tartışmalar sırasında seçilecek ya da vazgeçilecek bir seçenek değildir”(Beck, 2005: 34). Bu nedenle risk toplumu, yaşanması gerek bir süreçtir. Modernleşme ve küreselleşme faktörü aracılığıyla risk toplumunun olumsuz etkileri yaygınlaşmaktadır. Bu konu hakkında Beck, dönüşlü(reflexive) modernleşmeden bahsetmektedir.

5. Risk Toplumu ve Dönüşlü (Reflexive) Modernleşme

Ulrich Beck, günümüz dünya düzeninde yaşayan toplumların geçirdiği değişimleri “risk toplumu” adı altında anlatmıştır. Dönüşlü modernleşme, Beck'in risk toplumu sosyolojisi bağlamında geliştirmiş olduğu ve Anthony Giddens’ın desteklediği bir kuramdır. Dönüşlü modernleşme, "risk toplumu çerçevesinde modern toplumsal değişimi anlamaya ve açıklamaya yönelik basit modernlikten ileri aşamadaki modernliğe doğru yaşanılan ve dönüşlü sosyolojisi parametreleri doğrultusunda modernliğin özsel bir biçimde yinelenebilirliğine ve sürekliliğine işaret eden" bir ileri modernlik kuramıdır. Bu paradigma risk toplum kuramcıları tarafından 1960’larda başlayan ve günümüze kadar yavaş yavaş değişerek devam eden yeni modernite evresi ya da çağı olarak da adlandırılmaktadır (Günerigök, 2015: 40).

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmeyi ifade ettiğimiz gibi genel olarak iki aşamada ele almaktadır. Birinci aşamada, sanayi toplumunda yaşanan sorunlar değişim ve dönüşüm içindedir, ancak, henüz fark edilmeyecek safhadadır. İkinci aşama ise, risk toplumunun kendi farkındalığını anlayarak daha da kendisini görünür kılmasıdır (Beck, 1992b: 31-32). Bu yargıdan hareketle Beck, risk toplumu adına genel olarak iç açıcı açıklamalarda bulunmamaktadır. Çünkü, Beck’e göre, yaşadığımız dünya birçok tehlike ve riskleri içinde barındıran bir dünyadır. Bireyler de dünya içinde var olan tehlike ve riskler ile sürekli karşı karşıyadır. Bu durum içinde yaşayan bireyler kendi sonunu görememe, bir başka deyişle, belirsizlik durumu ile yüz yüzedir.

Risk Toplumu Teorisine Yönelik Eleştirileri genel anlamda şu şekilde belirtmek mümkündür; Beck’in sosyal bilimlere kazandırdığı risk toplumu teorisinde, sürekli karamsar bir hava hâkimdir. Bu yüzden de, insanları sürekli ikaz edici bir tutumu bulunmaktadır. Bu durum bireyleri,

risk ve tehlikeler karşısında sürekli bir paranoyaya itmektedir. Ayrıca Beck, risk toplumu teorisinde çevresel felaketler ve terör gibi toplumsal sorunlardan bahsederken yeteri kadar sayısal veriden yararlanmamıştır(Atiker, 1992: 218). Öte yandan Beck, risk toplumu teorisinde, ekonomi, sosyal medya, yerel terör ve din gibi konulara çok fazla değinmemektedir.

6. Küreselleşme ve Risk Toplumu Bağlamında Güvenlik-Özgürlük İkilemi

Küreselleşme, 1990'lı yıllar itibariyle popülerleşen ve yarattığı etkiler itibariyle de önem kazanan bir kavramdır. Küreselleşmenin her alanda etkin rol oynaması kendi içinde bulunan çıkmazlarını da beraberinde getirmektedir. Beck, küreselleşme kavramını, "hiç bir devlete ya da hükümete bağlı olmayan bir dünya toplumu" şeklinde açıklamaktadır (Beck, 2000: 13). Ayrıca Beck'e göre, küreselleşme ile ülkeler arasında sınır kalmamaktadır. Bu nedenle toplumlar ve kültürler arasında etkileşim mevcuttur. Bu durum dünya üzerinde ekonomik, kültürel ve dinsel bağlamda kargaşaya sebep olmaktadır. Ayrıca Beck, risk toplumu düşüncesini tartışmaya açtığı ilk zamanlardan itibaren riskin küreselleşerek dünya imparatorluğunun yeni bir aktörü haline geldiğini iddia eder (Günerigök, 2017: 515).

Beck'e göre, risk toplumu, modernleşme ve küreselleşme sürecinde, toplumsal sorunların aşılması esnasında, bireyleri belirli tercihte bulunmaya itmektedir. Bu yargıdan hareketle Beck, bireylerin toplumsal sorunlar karşısında tercihte bulunması yerine, toplumsal sorunların topyekûn kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir(Beck, 2005: 9). Risk toplumu, küreselleşme ve bumerang etkisi ile tehdit ve tehlikelerin sınırları yok olmaktadır. Bu nedenle risk toplumunda meydana gelen risk, tehlike ve belirsizliklerin etkileri adına, "fail" ile "kurbanın" er geç aynı kişi olacağını söylemektedir (Beck, 1992b: 37-38).

Beck, birey ve toplumlarda modernleşme ve küreselleşme etkisiyle meydana gelen risk, tehdit ve tehlikelerin etkilerinden kurtulma reçetesi olarak dönüşlü(reflexive) modernleşme kavramını ortaya atmıştır. Dönüşlü (reflexive) modernleşme ile Aydınlanma döneminde var olan akıl faktörüne, eleştirel düşünmeyi eklemektedir.

7. Çevresel Sorunlar ve Risk Toplumu Bağlamında Güvenlik–Özgürlük İkilemi

Çevresel felaketler, modernleşmenin etkisiyle meydana gelen bir başka risk unsurudur. Bu risk unsuru, modernleşmenin etkisiyle birey ve toplumları derinden etkileyen endişe ve tehlikeleri meydana getirmektedir. Beck, risk toplumu teorisini oluştururken çevresel felaketlerin geri döndürülemeyen yapısına dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda özellikle

"Çernobil (1986), Bhopal Kimya Sanayi (1984) ve Exxon Valdez (1989) gibi çevresel felaketlerden" risk toplumu teorisinde önemle bahsetmektedir (Elmas, 2010: 62). Beck, yaşadığımız dönemde bireylerin doğa ile ilişkisini tekrardan gözden geçirmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü, insanlar sanayileşme gibi faktörlerle, zaman içerisinde doğadan kopmaya başlamaktadır. Sanayileşme aracılığıyla birey, doğa üzerinde üstünlük kurmaya çalışmaktadır. Bu durumu Beck, "doğanın toplumsallaşması" şeklinde tanımlamaktadır. Ancak Beck, bu durumun doğru olmadığını söylemektedir. Çünkü, doğa ile toplum birbirinden ayrılamayan iki öğedir(Çımrın, 2014: 1015-1016).

Beck, dünyada meydana gelen çevresel sorunların, tehlike ve risklerin sorumlusu olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni(Günümüz Rusya'sı) görmektedir. Bir başka deyişle Beck, risk toplumunun getirdiği tüm sorunların sebebinin Batı kaynaklı olduğunu iddia etmektedir. Ancak, bu sorunların aşılmasının da yine Batılı ülkelerin çabasına bağlı olduğunu söylemektedir(Beck, 1992b: 18).

Dünyada meydana gelen çevresel sorunlar, yalnızca doğa ile ilgili bir durum değildir. İnsanlığın doğa ile kurduğu yanlış ilişki sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Bu yargıdan hareketle Beck, çevresel sorunların birey ve toplumlar üzerinde yarattığı güvenlik ve özgürlük ikilemine çözüm önerisi olarak dönüşlü(reflexive) modernleşmeden bahsetmektedir.

8. Sosyal Medya ve Risk Toplumu Bağlamında Güvenlik-Özgürlük İkilemi

Bireylerin sosyal medyayı aşırı kullanması ile gerçekleşen iletişimin, başta sosyolojik ve psikolojik olmak üzere birçok olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür. Bireyler, sosyal medya aracılığıyla iletişim kurma aşamasında, etken konumdan edilgen konuma geçmektedir. Edilgen konuma geçen bireyler, sadece sosyal medya aracılığıyla iletişim kuran bir yapıya bürünmektedir. Sosyal medya bağımlısı olan bireyler, sanal ortamda güvenlik ve özgürlük ikilemini yaşamaya başlamaktadır. Bireyler, sosyal medya ile iletişimini güvenli bir şekilde gerçekleştirmek istemektedir. Bu durumun nedeni bireylerin, sosyal medya aracılığı ile birçok tehlike ile yüz yüze geldiğinin farkına varmasıdır. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal paylaşım siteleri vasıtasıyla yaşanan kişisel bilgilerin çalınması gibi güven sarsıcı sorunlar birey ve toplumları sürekli tehdit eder haldedir. Bu durum bireysel açıdan güvenlik ve özgürlük ikilemini daha da görünür kılmaktadır.

Beck, risk toplumu teorisinde bilim ve teknik alanında yaşanan hızlı ilerlemeden kaynaklanan olumsuz etkilerinin farkında olunması gerektiğini vurgulamaktadır(Çuhacı, 2004: 54). Bu konu hakkında hızlı yaşanan "bilim

ve teknik için tekniğe evet, kullanıma hayır" demenin önemli olduğunu belirtmektedir(Beck, 2005: 181).

Güvenlik ve özgürlük ikilemi, internet aracılığı ile sosyal medya alanında yaşanmaktadır. Bireyler, internet ve sosyal medya kullanımında hem güvende hem de özgür olmayı istemektedir. Bu nedenle bireyler sanal ortamda güvende hissettiği zaman özgürce internet ve sosyal medyayı kullanabilmektedir. Beck'in bilim ve tekniğin aşırı hızlı ilerlemesinden yola çıkarak ifade ettiği görüşü sosyal medya kullanımına uyarlandığında, sosyal medyanın daha bilinçli bir şekilde kullanılması gerektiğini söylemek mümkündür.

9. Terör ve Risk Toplumu Bağlamında Güvenlik-Özgürlük İkilemi

Küreselleşme ile birlikte risk, tehlike ve tehditlerin yapısında değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin temel dinamiği, bilişim ve iletişim alanlarındaki hızlı ilerlemelerdir. Bu iki alanda yaşanan hızlı ilerlemeler aynı zamanda küreselleşmeyi dünyada daha da etkin hale getirmektedir. Küreselleşmenin hızla yaygınlaşması da uluslararası güvenlik anlayışında ciddi değişimler meydana getirmektedir. Bu değişimlerin temelinde 11 Eylül saldırıları gibi terör olayları önemli yer tutmaktadır(Üvez, 2014: 46).

Beck'e göre, 11 Eylül saldırıları, Çernobil faciası ve Berlin Duvarı'nın yıkılışı gibi olaylar nedeniyle, modern düşünceye ait olan demokrasi ve bürokrasi gibi temel kurumlar büyük ölçüde zarar görmüştür (Beck, 2005: 10). Bu nedenle yaşadığımız dünya 20. yüzyıldaki güvenlik yaklaşımlarıyla açıklanacak kadar niteliksiz yapıda değildir. Çünkü günümüz dünyası, 20. yüzyılda yaşanan risk ve tehlikelerden daha da ciddi boyutlu sorunlarla doludur. Beck bu ciddi sorunlar hakkında terör örgütlerinden de bahsetmektedir. Beck'e göre, terör örgütleri küreselleşme vasıtasıyla kendisini meşrulaştırmaktadır(Bal, 2006: 10). Bu konu hakkında Beck, küreselleşen risklerin, sosyal medya yoluyla risk algısı yaratılarak varlığını sürdürdüğünü söylemektedir(Beck, 2009: 39). Bu nedenle risk ve tehlikelerin yönetilmesi zorlaşmaktadır. Çünkü Beck'e göre, küresel terör örgütleri, saldırıları yapabilmek için ülke içindeki kaynakları kullanmaktadır (Beck, 2002: 42). Bu nedenle, devletlerin içinde meydana gelen çatışmaların, uluslararası olmaktan çıktığını, iç çatışmalara dönüştüğünü iddia etmektedir(Beck, 2003: 164). Bu durum güvenlik ve özgürlük ikilemini de etkilemektedir. Beck'e göre bu ikilem, uluslararası iş birliği vasıtasıyla aşılabilmektedir(Beck, 2002: 47). Kısacası, Beck'e göre, bugün içinde yaşadığımız (dünya) risk toplumu kendini yok etme kapasitesine sahip bir çok risk, tehlike ve belirsizlik taşımaktadır. Hatta küreselleşen risk, tehlike ve belirsizliklerin küresel öngörüsü yüzünden Batılı toplumların Aydınlanma'dan miras aldıkları temelleri dahi sarsılmaktadır. Ne var ki bu risk tehlikeli ve belirsiz olduğu kadar yeni inşalar doğuracak imkânlara da

sahiptir. Çünkü bu teoriye göre modern toplum yeni risk türlerince düşünümsel olarak biçimlendirilmektedir(Günerigök, 2017: 522).

Bu yeni sosyolojik kontekste güvenlik ve özgürlük ikilemi, hem devletleri hem de bireyleri olumsuz yönde etkilemektedir. Küresel çapta meydana gelen bu ikilem, bireylerin içsel bir duygusu olan güvende olma tutkusunu körüklemektedir. Bu nedenle bireyler, güvenlik ve özgürlük ikilemi karşısında, önceliğini, güvende olmaktan yana kullanmaktadır. Çünkü devlet, bireylerin güvenliğini koruma adına varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla, güvende olmak, aynı zamanda özgür olmaktır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Risk toplumu içinde var olan güvenlik ve özgürlük kavramları, insan yaşamını anlamlı kılan kavramlardan ikisidir. Bu iki kavram uğruna insanlık her dönemde mücadele etmiştir. Bu mücadelede insanlığın büyük bir çoğunluğunun, özgürlük karşında güvenliği tercih ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü bireyler, güvenliğin olmadığı süreçte, yaşamını sürdürdüğü alanların yağmalanması, can ve mal güvenliğinin olmaması gibi birçok hayati tehlikelerle burun buruna kalmaktadır. Günümüzde de sosyal medya hesabının çalınması, siber suçlar, internet dolandırıcılığı, Çernobil felaketi ve küresel terör olayları gibi sebeplerden dolayı hayati risk ve tehlikelere maruz kalmaktadır.

Risklerin arttığı bir ortamda devletler, güvenlik politikalarını belirlerken, toplum güvenliği ve özgürlükler ikilemi arası sıkışmış bulunmaktadır. Güvenlikçi politikalar beraberinde bazı kısıtlamaları da getirmektedir. Bilgi güçtür ilkesi gereğince iktidarlar, yönetimleri altında toplumlar hakkında bilgi sahibi olmak istemekte ve bu yönde uygulamalar yapmaktadırlar.

Güvenlik ve özgürlük bağlamında konuya yaklaşıldığında, bu konuda belli bir denge gözetilmeli, devletler güvenlik için kişilerin özgürlüklerinden, özgürlük için de güvenlikten ödün verilmemelidir. Güvenlik ve özgürlük ikileminin oluşmasında birey, hem aktör hem de mağdur olan taraftır. Bir başka deyişle birey, kendi sonunu kendisi belirlemektedir. Kanımızca, gündelik hayatta siyasetten ekonomi ve eğitime kadar, geniş bir alanda yaşanan sorunlar karşısında, bireyler, özgürlüğünü değil, güvenliğini düşünerek hareket etmelidir.

Kaynakça

Ashford, N. 2011. Özgür Toplumun İlkeleri, (Çev.) C. Madenci, Ankara: Liberte Yayınları.

Atiker, E. 1992. Kitap Tahlili. *İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 3(3),213-218.

Beck, U. 1992a. *Risk Society: Towards a New Modernity*, London: Sage Publications, akt.Çuhacı, A. 2004. *Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Beck, U.1992b. *World Risk Society*, Cambridge: Polity Pres.

Beck, U., Giddens, A. &Lash, S. (1994). *Reflexive Modernization*. Cambridge: PolityPress.

Beck, U. 2000. *What is Globalization?*,(Trans.) P. Camiller, Cambridge: Polity Press.

Beck, U. 2002. The Terrorist Threat-World Risk Society Revisited, *Theory, Culture& Society*,19(4), 39-55.

Beck, U. 2003. The Silence of Words: On Warand Terror, *Security Dialogue*, Vol.34, 255-267.

Beck, U. 2005. *Siyasallığın İcadı,* 2. Baskı,(Çev.)N. Ülner, İstanbul: İletişim Yayınları.

Beck, U. 2009. *World And Risk*, Cambridge And Madlen: PolityPress.

Beck, U. 2011. *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru*,(Çev.)B. Doğan, İstanbul: İthaki Yayınları.

Çımrın, Kökalan F. 2014. Sosyoloji ve Çevre. *Türk Çalışmaları Diller İçin Dergisi*, 9(2), 1007-1020.

Çuhacı, A. 2004. *Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Dönmez, S. 2010. *Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve Nato*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Dursun, İ. 2009. Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif ve Pozitif Özgürlükler. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sayı 4(1),1-19.

Elmas, Mehmet S. 2010. *Güvenlik Paradigmasının Değişimi: Küresel Risk Toplumu*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Giddens, A. 2000. *Üçüncü Yol–Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (Çev.) M. Özay, İstanbul: Birey Yayıncılık.

Günerigök, M. 2015. *Risk Toplumu ve Din: Sosyolojik Bir İnceleme,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Günerigök, M. 2017. "Dünya Risk Toplumunda Dinsel Çoğulculuğu Yeniden Düşünmek", *Mediterranean International Conference on Social Sciences (MECCAS 1), Conference Proceddings*, Podgorica, 512-525.

Kaypak, Ş. 2008. Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(8), 1-22.

Koyuncu, A. ve Delibaş, K. 2012. Risk Toplumu ve Siyasal Eylem: Risk Olgusunun Türk Siyasetine Yansıması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 160-177.

Kutlu, A. 2011. *Cumhuriyet Kavramı ve Türkiye'deki Evrimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Pettıt, P. 1998. *Cumhuriyetçilik Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi*, (Çev.), A. Yılmaz, İstanbul:Ayrıntı Yayınları, akt. Bal, H.2014. *Siyaset Felsefesinde Ele Alınış Biçimiyle Özgürlük Meselesi (Üç Farklı Özgürlük Anlayışı).* Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2), 291-304.

Sancak, K. 2013. Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 6, 123-134.

Yalçınkaya, T. ve Özsoy, E. 2003. *Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut.*12 Mart 2016, http://www.academia.edu/6592405/Risk_Toplumu__Bilgi_Toplumunun_Evriminde_Yeni_Boyut_1_

Üvez, M. 2014. *Medya ve Risk Toplumu İlişkisi Bağlamında Terör Haberlerinin Analizi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.